

JERZY PASZENDA

C m o l a s

PRZEMIENIENIE PAŃSKIE

Cmolasy położony w centrum dawnej Puszczy Sandomierskiej leży dziś przy szosie z Rzeszowa do Tarnobrzegu, oddalony o 7 km na północ od Kolbuszowej. Sama wieś rozciąga się na długości kilku kilometrów wzdłuż drogi prostopadłej do szosy. Około 100 m na zachód od skrzyżowania, po południowej stronie drogi stoi stary drewniany kościółek pod wezwaniem Przemienienia Pańskiego, tzw. „cudowny kościółek”. Tuż obok stoi nowy, muryrowany kościół parafialny pod tym samym wezwaniem. Stary kościół parafialny p.w. śś. Wojciecha i Stanisława, drewniany stał do niedawna o 200 m dalej na zachód, na małym wzniesieniu otoczonym wieńcem starych lip. W 1979 r. został przeniesiony do wsi Poręby Dynarskie, oddalonej o 7 km.

Cudowny obraz Przemienienia Pańskiego znajduje się obecnie w głównym ołtarzu nowego kościoła, a jego wierna kopia — w ołtarzu starego kościółka. Obraz o wymiarach 215×145 cm, namalowany techniką olejną na płótnie naciągniętym na deskę przedstawia Przemienienie Pańskie według tradycyjnego schematu, tzn. Chrystusa z Mojżeszem i Eliaszem unoszących się w powietrzu, a trzech apostołów na szczycie góry. Autor obrazu nieznany. Czas powstania określany na wiek XVII, przypuszczalnie 1648 rok, a może nieco wcześniej.

Wieś założona w pierwszej połowie XV wieku, nazywała się pierwotnie Ciemnołasy¹. Dnia 26 VII 1462 bracia Jan i Bernard Mieleccy uposażyli parafię i ufundowali kościół². W XVI w. parafia należała do dekanatu Pilzno, od początku XVII w. do dekanatu Michocin (Miechocin). Kościół parafialny p.w. św. Stanisława, odbudowany po pożarach w 1529 i 1656, zawsze był drewniany, z wieżą i sobotami, konsekrowany w 1674 p.w. św. Wojciecha i Stanisława. Przy kościele istniała szkółka parafialna, nad którą patronat spra-

¹ „Czemnołasy” J. Długosz, *LB*, t. 2, Kraków 1864, s. 370; „Czimolasy” w wizytacji Padniewskiego 1565, *AV* dioec. Crac., t. 1, s. 444.

² Wiadomość powtarzana w kolejnych Aktach Wizytacji.

wowali dziedzice wsi; najpierw Mieleccy, od 1616 r. Lubomirscy, a od 1720 r. Sanguszkowie i potem od 1766 r. znów Lubomirscy³.

Fundatorem drugiego we wsi kościoła p.w. Przemienienia Pańskiego był ks. Wojciech Borowiusz — świętej teologii doktor, profesor Akademii Krakowskiej, prepozyt kolegiaty św. Floriana na Kleparzu. Napis na starej tablicy w archiwum parafialnym informuje, że „Ten będąc chłopięciem w wieku lat 13, i tu w Cmolesie do szkoły chodząc, gdy dnia 6 sierpnia r.p. 1585 szedł ze szkoły, dwie albo trzy godziny przed wieczorem, i nad tem miejscem gdzie teraz kościółek Przemienienia Pańskiego, zobaczył otworzone niebo i Pana Jezusa z rozciągniętymi rękami i w wielkiej jasności, około którego było wielu świętych. I to widzenie trwało kilka pacierzy. Czego będąc pamiętny, w tem miejscu kapliczkę wystawił i szpital dla ubogich i fundację uczynił r. 1648. Na tem miejscu ludzie różnych łask Bożych z pociechą doznają”⁴.

Akta wizytacji z 1646 roku wymieniają szpital z kaplicą świeżo wybudowany⁵. Szpitalem był drewniany domek o dwóch izbach, w których mieszkało zwyczajnie 8 osób. Jego uposażenie stanowiły „sumy kapitalne” zapisane 2 I 1646 r. oraz 1682 i 1742. W połowie XVIII wieku szpital utrzymywał 12 ubogich. Przed 1764 domek przebudowano i odtąd mieścił dużą izbę z przedsionkiem i 5 małych izdebek⁶. Fundację szpitala skasował Józef II po zajęciu Galicji, a domek przetrwał do połowy XX w., usunięty w związku z budową nowego kościoła.

Kaplica szpitalna czyli kościółek był drewniany, w 1674 zbudowany na nowo, wewnątrz cały pomalowany, konsekrowany przez bpa Mikołaja Oborskiego⁷. W 1735 gruntownie odnowiony, przy czym zbudowano go na nowo „prawie od fundamentów”⁸. Miał wówczas trzy ołtarze, cztery okna, zakrystię, chór z małym organem, sygnaturkę na dachu i wieżę-dzwonnicę przed wejściem, nadto dookoła „soboty” zachowane do dziś tylko w części. Boczny ołtarz św. Krzyża miał od 1689 r. swego prebendarza z osobną fundacją, który mieszkał w domku przy tym kościele, choć zwykle bywał równocześnie wikarym w parafii.

O pochodzeniu cudownego obrazu nie ma wiadomości. Przypuszczać należy, że znajdował się w głównym ołtarzu od początku istnienia kościółka. Nie wykluczone, że fundator mieszkający w Krakowie, tam zamówił ten obraz u jakiegoś mistrza cechowego. W 1674 r. obraz już słynie cudami, a w następnych latach przybywają coraz to nowe wota. W 1722 roku kościółek uzyskał z Rzymu odpusty na dzień Przemienienia Pańskiego nadane na razie na 10 lat⁹. W 1735 r. książę Paweł Sanguszko ufundował srebrne sukienki na obraz i ozdobił wnętrze kościółka. Przybyły wówczas: krucyfiks na tarczy, obraz Matki Boskiej nad drzwiami zakrystii oraz polichromia stropu. W 1748 roku zanotowano,

³ Wiadomości o historii parafii i jej kościołów zebrał śp. dr K. Skowroński z Kolbuszowej: APC, mszps.

⁴ Napis namalowany na desce: 40×60 cm, nad napisem obrazek przedstawiający chłopca wpatzonego w Chrystusa ukazującego mu się na niebie. Skowroński daje to objawienie na r. 1616, nie podaje źródła.

⁵ AV 7 k. 30; Skowroński podaje datę budowy pierwszej kaplicy bez wskazania źródła tej wiadomości: 29 XI 1630.

⁶ AV 7 k. 30, t. 22, s. 79; t. 25, s. 337; t. 42, k. 59; t. 51, k. 109.

⁷ Napis wycięty w nadprożu portalu: „1674 reaedicata”; AV 22, s. 79 — mówi o konsekracji i malowaniu (ab intra tota depicta) wizytacja w 1727 r.

⁸ „Quasi a nova radice reaedicata”, Opis kościoła: AV t. 25, s. 336; t. 42, s. 59.

⁹ AV 22, s. 80; „Indulgentiae in eadem capella hospitalis pro Festo Transfigurationis Domini Romae anno 1722 ad decennium concessae et Cracoviae anno 1723 admissae”.

że obraz jest komisyjnie uznany za łaskami słynący¹⁰. Przed nim modlili się wodzowie Konfederacji Barskiej z Kazimierzem Pułaskim i kapłanem o. Mariem przed bitwą pod Majdanem i Hutą. O kulcie obrazu w tej epoce świadczą liczne wota, które zabrał cesarz Józef II. Wywieziono je na 14 wozach. Miało ich być ok. 5 centnarów srebra¹¹.

W 1805 roku Cmolas przyłączono do diecezji przemyskiej, a w 1817 r. bp Antoni Dąb-Gołaszewski wydał dekret o uznaniu obrazu za cudowny i darował nowe srebrne sukienki. Od 1822 r. parafia należy do diecezji tarnowskiej. Kult Przemienienia Pańskiego znowu wzrasta. Przed cudownym obrazem modlili się uczestnicy powstań narodowych 1831—1863, zwłaszcza przywódca powstania Józef Zaliwski (1833). Od 1870 r. zaczęła się emigracja parafian do Francji, Niemiec i Łotwy, a zwłaszcza za ocean: do USA i Kanady. Emigranci składali ślubowania przed cudownym obrazem i zabierali za ocean kult Przemienienia.

W latach I i II wojny światowej oba kościoły drewniane ocalały, choć spaliła się część wsi. A gdy w związku z urządzaniem placu ćwiczeń dla wojsk niemieckich wysiedlono sąsiednie wioski Hadykówkę i Jagodnik, mieszkańcy Cmolasu zamawiali nabożeństwa błagalne o zachowanie od wysiedlenia. Cmolasu nie wysiedlono.

W 1944 roku powstała myśl budowy nowego kościoła parafialnego, który byłby zarazem nowym sanktuarium Przemienienia Pańskiego. Nowy kościół murowany stanął w latach 1957—61 obok kościółka szpitalnego staraniem proboszcza Ks. Stanisława Jagły, przy współpracy parafian i pomocy rodaków z USA. Długość nowego kościoła wynosi 47 m. Jest on trójnawowy, z nawą poprzeczną i wieżą, według projektu inż. Józefa Baruta z Gorlic. Stary kościółek uznano w 1960 r. za zabytek I klasy. W 1972 roku poddano zabiegom konserwatorskim w Krakowie cudowny obraz i sporządzono jego wierną kopię dla starego kościółka (konserwatorzy: Irena i Andrzej Chojkowscy). Odnowiony oryginał umieszczono w głównym ołtarzu nowego kościoła, a srebrne sukienki zdjęte z obrazu zawieszono obok. Ołtarz jest obecnie przebudowywany. Kult jest nadal żywy. Zamawiane są Mszę św. przed cudownym obrazem (ok. 300 rocznie), przybywają wota, a doznane łaski są zapisywane w osobnej księdze. Jest wśród nich nagłe i trwałe uzdrowienie dwu chłopców z padaczki w 1950 r.¹² Od 10 lat odprawia się nieustająca nowenna co drugą niedzielę. Główna uroczystość odpustowa z udziałem księdza biskupa jest urządzana dorocznie 6 sierpnia, poprzedzana trzydniowymi rekolekcjami. Przychożą wtedy liczne pielgrzymki z okolicznych wiosek (kilkanaście tysięcy ludzi). Również emigranci-rodacy zachowali kult Przemienienia Pańskiego. Utrzymują oni kontakt z parafią przodków, proszą o przysłanie reprodukcji cudownego obrazu, przysyłali ofiary na budowę nowego kościoła i ufundowali dzwony.

¹⁰ „Imago gratiosa Transfigurationis D-ni in seorsiva Ecclesia per Commissionem agnita”, Tabele Załuskiego, vol. 10, nr 13.

¹¹ Wagę wotów zanotowano pod r. 1812 w LM. Dalsze wiadomości podano według Skowrońskiego i kroniki parafialnej.

¹² Księga doznanych łask sanktuarium w Cmolasie, s. 4.